

Over integriteit als kracht en waarmerk van pastoraal handelen

Pastorale conferentie
maart 2020

PATRICK DEGRIECK - PIET RAES

Je kunt naar integriteit en integer handelen kijken als een meetlat, als een toetssteen die de maat neemt van wat we zeggen en doen. Dat is wat we meestal en spontaan doen, ook in de media, bijvoorbeeld als het gaat over een bureau van integriteit dat het handelen van ambtenaren of politici op zorgvuldigheid moet toetsen. Maar dat is een erg beperkende en negatieve invalshoek. We kiezen voor een positieve, bredere insteek.

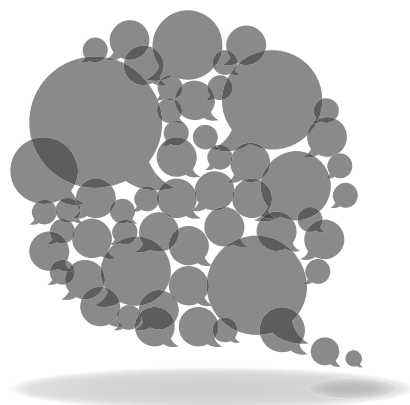
Allereerst beschouwen we integriteit als een deugd die op zich staat, als een grondhouding die we best nastreven omdat ze individuen kracht geeft, vertrouwen tussen mensen opbouwt en organisaties sterker maakt. Want zeg nu zelf: als iemand jou of je organisatie integer noemt, dan doet dat goed. Je voelt je erkend en gewaardeerd. Mensen ervaren integriteit spontaan als iets positiefs en belangrijks. Het is dus op zich, los van ongewenst gedrag of taalgebruik, meer dan de moeite waard er aandacht voor te hebben.

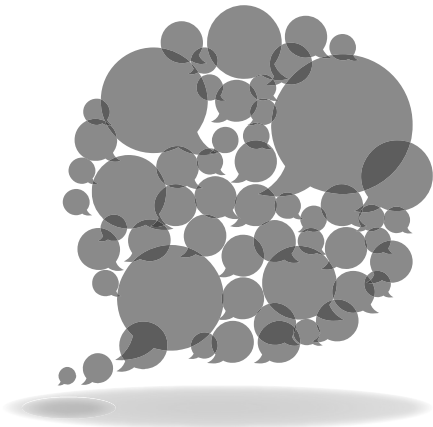
Wanneer je de literatuur erop naslaat, merk je een grote consensus over de betekenis van integriteit. De synoniemen die het vaakst worden genoemd zijn: eerlijkheid, transparantie, betrouwbaarheid, verantwoording. Een integer persoon zegt *wat hij doet en doet wat hij zegt*. Hij is een persoon uit één stuk (het tegendeel van een integer persoon zijn, is dan ook een dubbelleven leiden): zonder

verborgen agenda, zonder geveinsde emoties. In die zin is hij ook op een aangename manier voorspelbaar: je weet wat je aan die persoon hebt, want zijn woorden en daden komen overeen. Integer handelen betekent dus je *consistent* gedragen op verschillende momenten en in verschillende situaties. Integere mensen handelen in overeenstemming met hun principes en overtuigingen en houden zich aan de verplichtingen die ze opnemen en de afspraken die ze maken. Kort gezegd, *integer zijn, is betrouwbaar zijn*.

Integriteit is belangrijk in alle aspecten van het leven: in werk, vriendschap, vrijwillig engagement of liefde. Het is ook voor jezelf vervullend om integer in het leven te staan. Wanneer je integer bent, zullen mensen anders op je reageren. Ze zullen zelf duidelijker zijn en meer staan voor de keuzes die ze maken. En wanneer een organisatie integer werkt, zal ze mensen aantrekken omdat die – vandaag meer dan ooit – authenticiteit

en transparantie verwachten. De reden van dit alles is dat we allemaal belang hebben bij betrouwbaarheid. Op elkaar kunnen vertrouwen maakt samenleven eenvoudiger. Bovendien is het effect van integriteit altijd positief. De mens die integriteit niet waardeert, moet nog geboren worden. Dat wist Augustinus al: “Ik ken veel mensen die bedriegen, maar niemand die wil bedrogen worden.” En er spreekt zoveel waardering en realisme uit de zin: ‘Op die persoon kun je rekenen, hij zegt eerlijk wat hij denkt’.

Integriteit in pastoraal handelen

Wat algemeen geldt voor het belang van integriteit in menselijke relaties, gaat ook op voor het pastoraal handelen. Sterker nog: betrouwbaarheid, eerlijkheid en transparantie vormen zowel de kracht als het waarmede van de pastoraal. Het evangelie dat het pastorale handelen leidt en oriënteert, maakt integriteit concreet en bevat een aansporing om er voortdurend op bedacht te zijn.

In feite was Jezus een prachtig voorbeeld van een integer persoon. Gaandeweg werd zijn leven voor de mensen rondom hem volkomen transparant. In alles wat hij deed en zei, verwees hij naar de liefde van zijn Vader voor de mens. Zijn woord was betrouwbaar. Al wie in de geest van Jezus Christus werkzaam is, is dan ook geroepen om betrouwbaar en transparant in het leven te staan.

Een eerste vorm van transparantie is die tegenover jezelf. En daarvoor hebben we allemaal op de een of andere manier een klankbord nodig. Christenen spiegelen zich niet zoals Narcissus in het water, maar kijken in de Bijbel en laten zich raken door de mensen die ze ontmoeten. De beslissing om wat ons raakt en beroert aan een tochtgenoot of een geestelijke begeleider te vertellen, bevrijdt ons van het risico op zelfbedrog.

Een tweede vorm van transparantie is die tegenover derden. Hier komen dialoog, collegialiteit en openheid tegenover de gemeenschap om het hoekje kijken. De collegialiteit onder medewerkers – en onder priesters in het bijzonder – is een kans om te groeien in betrouwbaarheid en eigengereidheid te vermijden. Het maakt elke pastorale verantwoordelijke sterker als hij tegenover de gemeenschap transparant is over zijn doen en laten. Want laten we eerlijk zijn: integriteit is nooit definitief verworven. De kwestie is vooral hoe we integer kunnen worden en blijven. We hebben allemaal onze goede en kwade dagen, we hebben allemaal onze kwetsuren. En er zijn voor iedereen, voor elke gedoopte, valkuilen op de weg: onwetendheid, onverschilligheid, eigengereidheid, naïviteit of zelfs hypocrisie. Maar het komt erop aan om de kansen te grijpen om te groeien in transparantie, want dat is de grote kracht van integriteit. Laten we, door open en eerlijk met elkaar om te gaan, elkaar helpen om valkuilen te herkennen en ermee te leren omgaan.

De schandalen inzake seksueel overschrijdend gedrag zijn voor de Kerk in dat licht een echte wake-upcall geweest en maken het beleid rond integer pastoraal handelen zelf tot een zaak van integriteit. De Kerk groeit in integriteit als ze zich van het belang ervan bewust is. Iedereen weet dat vertrouwen te voet komt, maar te paard vertrekt. Onze Kerk groeit in betrouwbaarheid als ze het onderwerp ook via preventie en vorming hoog op de agenda houdt.

Twee beleidsdocumenten

Tot slot vragen we aandacht voor twee bijzondere documenten. In mei 2019 publiceerden de bisschoppen en hogere oversten van België de *Gedragscode voor al wie werkt in de Kerk* (verschenen bij uitgeverij Licap). Hij stelt zeer concrete richtlijnen voor, die bedoeld zijn als leidraad voor een persoonlijk engagement van elke medewerker in de Kerk. Het kan ook een werkinstrument zijn in de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Zo is het ten eerste aanbevolen om minstens eenmaal per jaar, op een vaste maand, het thema op de agenda van de teams te zetten. De gedragscode vermeldt enkele leef- en werkregels (p. 13-14) die de omgang met kinderen en jongeren regelen. Je kunt ze ook nalezen in KIZ september 2019 op p. 17.

Ten tweede verscheen op 9 mei 2019 het *Motu Proprio* van paus Franciscus onder de titel: *Vos estis lux mundi*. Daarin staan de nieuwe normen over de omgang met klachten van seksueel misbruik in de kerk. Belangrijk daarbij is art 3, §1: 'Wanneer een geestelijke of een lid van een Instituut van het Gewijde Leven of Sociëteiten van het Apostolisch Leven kennis heeft gekregen van een van de in artikel 1 bedoelde feiten (dadens van seksueel grensoverschrijdend gedrag met minderjarigen of met kwetsbare personen) of gegronde redenen heeft om aan te nemen dat een van de in artikel 1 genoemde feiten is gepleegd, is deze persoon verplicht dit onverwijld te melden aan de plaatselijke Ordinaris waar de gebeurtenissen zouden

Christenen spiegelen zich niet zoals Narcissus in het water, maar kijken in de Bijbel en laten zich raken door de mensen die ze ontmoeten.

hebben plaatsgevonden of een andere Ordinarius, zoals bv. de eigen Ordinarius of de Ordinarius van de vermeende dader.' Het nalaten van deze verplichting is nu dus ook canoniek een vorm van schuldig verzuim. Op 20 december 2019 publiceerde de paus de instructie: *Sulle riservatezza delle cause* (over de vertrouwelijkheid van de procedures). Dit verwijst niet naar het biechtgeheim, maar bevestigt wel wat al enige tijd de praktijk geworden was in de Kerk. Alle medewerking wordt

verleend aan justitie en er worden geen gegevens uit de kerkelijke onderzoeksprocedures verborgen of geheim gehouden. Onder de regel van het 'pauzegeheim' gebeurde dat vroeger wel tijdens de onderzoeksfase. Die fase hield in dat iemand die een klacht van seksueel misbruik kenbaar maakte buiten het kerkelijk onderzoek automatisch de excommunicatie opliep, zelfs het slachtoffer. De paus heeft nu alle twijfel weggenomen: deze regel bestaat niet langer in de Kerk.

De gedragscode van de bisschoppen en het *Motu Proprio* geven een duidelijk streefdoel aan. Ze zeggen enerzijds wat we moeten vermijden en anderzijds wat we moeten doen als we integriteit in het hart van het pastoraal handelen willen plaatsen. Maar laat ons vooral niet vergeten dat integriteit in de eerste plaats een deugd is die mensen en organisaties kracht geeft en doet groeien. Of zoals de Engelsen zeggen: *virtue is its own reward*.

Gespreksvragen

1. Wie beschouw jij persoonlijk als een voorbeeld van integriteit? Waarom?
2. Zijn er passages uit het leven van Jezus die je voor de geest komen bij het woord 'integriteit'? Welke?
3. De integriteit van de Kerk heeft de voorbije jaren, door seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag, een ferme knauw gekregen. Hoe ga jij daarmee om?
4. Welke van de vermelde richtlijnen in de gedragscode vind jij prioritair?

Gebed

Psalm 139

De Heer doorschouwt alles
Wie kent de gedachte des Heren?
Wie is Zijn raadsman geweest? (Rom.11,34)

1 Gij kent mij heer en Gij doorschouwt mij
2 Gij ziet mij waar ik ga of sta
Van verre kent Gij mijn gedachten,
3 Gij weet waarom ik bezig ben of rust,
Gij let op al mijn wegen.
4 Heer, voor het woord nog op mijn tong is,
Weet Gij reeds wat ik zeggen ga.
5 Waar ik mij wend, Gij staat op wacht,
Uw hand rust altijd op mijn schouder.
6 Uw kennis is voor mij te wonderbaar,
zo hemelhoog, dat ik ze niet kan vatten.
7 Waar zou ik ooit ontkomen aan Uw geest,
waar zou ik mij voor Uw gelaat verbergen?
8 Al stijg ik naar de hemel op: daar zijt Gij reeds
al daal ik in het dodenrijk; Gij zijt aanwezig;
9 Alleen neem ik ook de vleugels van de dageraad
en strijk ik neer aan gene zijde van de zee:
10 Ook daar is het Uw hand die mij blijft leiden,
ook daar houdt Gij mij stevig vast.
(...)
23 Doorzoek mij, God, en peil mijn hart,
beproof mij en beoordeel mijn gezindheid.